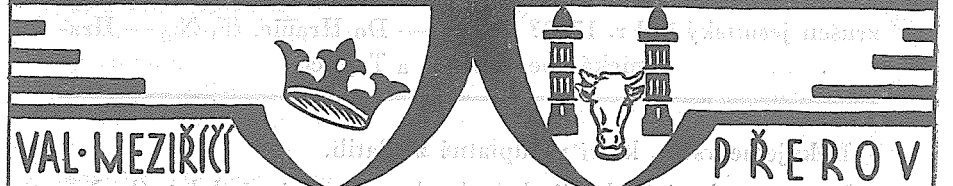
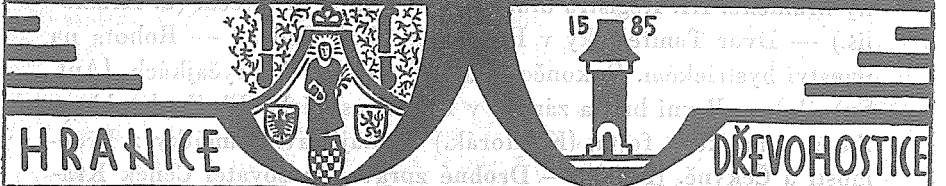
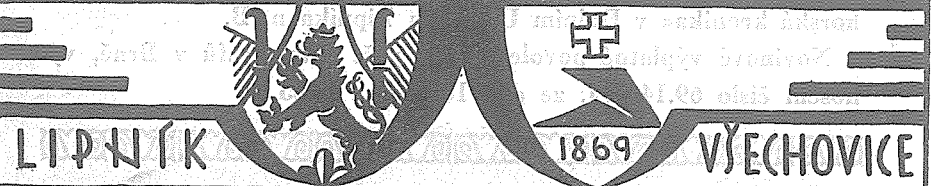

Z Á H O R S K Á

K R O N I K A

REDAKTOR A VYDAVATEL ANTONÍN FRÖHLICH, DOLNÍ ÚJEZD
U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOLNÍM ÚJEZDĚ U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

Ročník XV.

Prosinec 1932.

Číslo 2.

Vlastivědný sborník »Záhorská kronika« vychází čtvrtletně. Ročně se předplácí 10 Kč složenkou, po 1. lednu 1933 se doplácí 12 Kč. Platí se chekem pošt. spořitelny čís. 100.630, Brno. Pro záky při hromadném odběru sleva.

Reklamace se vyřizují jen do vyjítí nového čísla.

Literární příspěvky, zprávy, knihy a časopisy k recenzi i na výměnu, objednávky i reklamace budtež zasilány na adresu: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Novinové výplatné povoleno řed. pošt a telegrafů v Brně, výnosem číslo 69.140-VI. ze dne 18. srpna 1925.

O b s a h:

Selské usedlosti a obyvatelé Dolního Újezda v minulosti. (J. Mráček.) — Kostel sv. Trojice (sv. Kateřiny) v Lipníku n. B. (Fl. Zapletal.) — Poslední větrné mlýny na Lipensku. (Ant. Fröhlich.) — Slovník lipenského nářečí. Pokračování. (Rud. Kout.) — Staré knihy hranické. III. Registra dluhů a závazků na gruntech. (Č. Kramoliš.) — Dvůr Tamfeldský v Hranicích. (Boh. Indra.) — Robota na panství bystřickém. Dokončení (Jul. Šobr.) — O Fryčajkách. (Ant. Svěrák.) — První brána zámku v Dřevohosticích. (Fl. Zapletal.) — Závět zámrského fojta. (K. Horák.) — Zajímavé památky z Předmostí a Čekyně. (F. N.) — Drobné zprávy: Spisovatel Čeněk Kramoliš sedmdesátníkem. — Příjem do obce. (F. N.) — Proč byl zrušen jesuitský řád r. 1773? (F. N.) — Do Hranic. (F. N.) — Hranická obecní lázeň a Teplice.

Děkujeme všem, kteří předplatné zaplatili.

Prosíme, aby i ti, kteří složenky k zaplacení předplatného ne použili, aby tak do konce prosince učinili.

Nedoplatky nejsou dosud vyrovnány! Zaplaťte laskavě ihned! Nezapomeňte na to, prosíme Vás! — —

Novým odběratelům zasiláme 1. a 2. číslo současně. Těmto počítáme předplatné 10 Kč do vyjítí 3. čísla.

J. Mráček, Lipník n. B.:

Selské usedlosti a obyvatelé Dolního Újezda v minulosti.

Doufám, že zavděčím se mnohým čtenářům »Záhorské kroniky«, když ne všem, tak alespoň dolnoújezdským, když uveřejňuji zde tento článek, k němuž čerpal jsem své poznatky za 1. z Knihy gruntovní dědiny Dolního Újezda, založené r. 1711,¹⁾ 2. z Register správních panství helfenštejnského (urbář) z r. 1609²⁾ a 3. z Urbáře panství lipenského asi z r. 1700.³⁾ Prvý a druhý náš pramen jsou psány česky, třetí pramen německy.

Východiskem našeho vypravování může nám býti Kniha gruntovní, poněvadž obsahuje nejen držitele starých selských gruntů z r. 1711, nýbrž jde celých sto let do minulosti, až do 20. let 17. století, a obsahuje dále zápisy o změně držitelů až do polovice 19. století. Kniha gruntovní byla zakládána »podle zápisu starých rejster« a »podle starých hospodářův a pamětníkův«. Vrchnostenský úřad, jehož hlavou byl tehdy urozený a statečný pan Jindřich Josef z Rauffenbergu, hejtman panství lipenského a hranického, měl za základ starší gruntovní knihu, jež se ale nezachovala. Tak souditi můžeme podle slov, jež čteme při několika zápisech, zvláště při zápisu gruntu Václava Vejkruty: »podle starých rejster jest zřetelně doloženo . . .«

Ač uplynulo přes 80 let od konce války třicetileté, vzpomenu je několikrát v zápisech těch těžkých a nešťastných let: »potom v Švejdě zůstal ten grunt pustý«, nebo »kterýžto grunt vpád Mansfeldský z místa zpustl«, jindy opět »potomně byl ten grunt od Švejdů pustý«, nebo »po švejdských časích byl drahně let ten grunt pustý«, »dokonce pustý«.

Podle urbáře z r. 1609 bylo před válkou třicetiletou v Dolním Újezdě 35 osedlých, z nich bylo 8 pálláníků, 11 osedlých, kteří drželi půldruhé čtvrti lánu, 4 čtvrtlánici, 1 půl čtvrti lánu, 4 zahradníci, 4 chalupníci, pak byly zde 2 krčmy a jeden mlýn. A z těchto 35 usedlostí připomíná se v gruntovní knize 9 až 10 pustých po válce třicetileté. Urbář z r. 1700 uvádí celkem 36 osedlých, a to:

¹⁾ V registratuře okres. soudu v Lipníku n. B.

²⁾ Městský archiv tamtéž, inv. č. 2.

³⁾ Zámecký archiv tamtéž, odst. Lipník.

1 svobodníka, 24 sedláky, 7 zahradníků a 4 chalupníky. Ze sedláků 9 drželo půllán, 9 půdruhé čtvrti lánu, 5 čtvrtlán a 2 osminu lánu.

Co bylo zde řečeno o rozdělení osedlých pro rok 1609 a 1700, bude přehledněji, sestavíme-li si je v následující tabulku:

Lánů	1/2	1 1/2 4	1/4	1/2 4	za- hrad- níci	cha- lupníci	krčmy	mlýn	Celkem
1609	8	11	4	1	4	4	2	1	35
1700	9	9	5	2	7	4	(1)	(1)	36

R. 1700 držitel mlýna (č. 50) Jan Hlobil má půllán; zápis o mlýně v gruntovní knize z r. 1711 zní: L. P. 1637 koupil ten mlejn Tomáš Bystřický na summu 400 hřiven. Potomně po smrti neb. Tomáše Bystřického přiznil se k vdově Jura Svoboda. Po něm dosedl na ten mlýn Havel Veselý, roku 1681 pustil tenž mlýn Janovi Hlobilovi zeti svému.

Následující zápis o tomto půllánu je až z r. 1774, kdy ujal se jeho držení Jan, syn Jana Hlobila; ale nezdá se, že by tento Jan byl synem Jana Hlobila z r. 1681, spíše můžeme mítí zato, že to byl vnuk.

Po Janu Hlobilovi, (jemuž byl připsán grunt 1774), stal se držitelem toho gruntu r. 1806 syn jeho Petr Hlobil dle testamentu otcova z téhož roku. Zdědil po otci také 1 vůz, 2 pluchy i s železy, 4 brány, 3 koně a čtvrtého pro obdělávání výměnku, 1 kus černého dobytka pro plemeno, 1 krávu, od které své sestře Majdaleně byl povinen 2 krávy vychovat, 7 ovec (také měl své sestře 7 ovec vychovat), dále zdědil z drobného náčiní 1 hrubou pilu, 1 ruční pilku, 1 hrubou a 1 malou sekyru a řezací stolicu i s kosířem.

Kolem r. 1700 je v Dolním Újezdě jedna krčma a její držitel je v skupině zahradníků; je jím Jan Polášek. Zápis o ní v gruntovní knize z r. 1711 je tento: Podle starých rejster 1626 koupil tu zahradu od Jury Čudy Jakub Koukal na s. 180 hř. Po něm ujal a koupil tu zahradu Václav Kučera. L. P. 1639 koupil zase tu zahradu Jiřík Rympl toliko na s. 80 hř. Nyní pak v r. 1681 koupil tu zahradu Jan Polášek na starodávni s. 180 hř.

Urbář z r. 1700 uvádí jednoho svobodníka; tento drží čtvrt lánu a je jím Jiří Vejkruta. Jeho statek nazývá se dvorství a zápis v gruntovní knize z r. 1711 zní v tato slova: L. P. 1650 dne 24. Februaru ukoupil to dvorství od Jakuba Hlavy na s. 200 hř. a na závdavek 30 hř. Jan Vejkruta a po smrti jeho dosedl na něj nynější držitel Jura Vejkruta, pozůstalý syn. Toto dvorství je nynější číslo 7.

Jiří Vejkruta nemohl však své svobodnictví ničím prokázati, neměl listiny, ze které by bylo patrné, že jest prost roboty a všech dávek své vrchnosti. Vrchnost tedy u přítomnosti tehdejšího rychtáře z Dol. Újezda Jakuba Vazuchy stanovila mu jako jiným sedlákům různé platy, ale roboty žádné nekonal po celý rok. Zato byl povinen ročně přivážeti deset sudů vína pro vrchnost »ze země ví-

na«, patrně asi z Mikulova, a vrchnost za tuto práci ho odměňovala 1 zl. 45 kr. a měřici ovsa.

Držitelé gruntů dle urbáře z r. 1609 byli tito:

1. Macek Kudlatý — půdruhé čtvrti.
2. Šimek Šimčík — zahrada.
3. Martin Mikan (Jan Sedlatej)¹⁾ — půllán.
4. Daněk Podavalů — půllán.
5. Matěj Šmarej — čtvrt lánu.
6. Jan Francek (Jíra Francků) — čtvrt.
7. Bartoň Šlichta — čtvrt.
8. Tomáš Hladiš — půdruhé čtvrti.
9. Petr Pecha — zahrada.
10. Macek řezník (Jura Čuda) — krčma.
11. Matouš Halamů (Pavel Doležal) — čtvrt.
12. Mikuláš Gafů (Jan Peřinka) — půllán.
13. Martin Petrů — zahrada.
14. Prokop (Tomáš Zuzaník) — půllán.
15. Jan Francek (Václav Kučera) — krčma.
16. Mikeš Včerejšků — půl čtvrti.
17. Martin Kusej — půllán.
18. Jan Brhel (Anna Brhelová) — půdruhé čtvrti.
19. Michal Skřičků — půdruhé čtvrti.
20. Matěj Podaval — půllán.
21. Matěj Starosta — půllán.
22. Tomáš Zuzaník (Jíra Marků) — půdruhé čtvrti.
23. Jura Hlavsů (Jan Strejček) — půdruhé čtvrti.
24. Mach Vitík (Mikeš Ondruška) — zahrada.
25. Václav Hlaušek (Ondra Francků) — půdruhé čtvrti.
26. Matouš Matoušek — půdruhé čtvrti.
27. Matyáš mlynář — mlejn.
28. Řehoř Brázda (Adam Brázda) — chalupa nově vystavená.
29. Matěj Král — chalupa.
30. Václav Štěrba (Václav Kozel) — chalupa nová.
31. Martin Mikan — půllán.
32. Mach Petrů — chalupa nová.
33. Jan Hlava — půdruhé čtvrti.
34. Mikuláš Macura — půdruhé čtvrti.
35. Matěj Mladotů — půdruhé čtvrti.

O sto let později dle urbáře z r. 1700 uvádějí se následující držitelé gruntů:

1. Matěj Dovrtil — půdruhé čtvrti lánu.
2. Jakub Čagala — půllán.
3. Martin Študent — zahradník.
4. Jakub Vazucha — zahradník.
5. Pavel Zdražil — půllán.
6. Pavel Bořil — půdruhé čtvrti.
7. Zuzana Zatloukalová — půdruhé čtvrti.

¹⁾ Jméno v závorce znamená držitele následujícího.

8. Grygar Schneider — púllán.
9. Václav Klimek — púllán.
10. Jan Lamač — půldruhé čtvrti.
11. Mikuláš Dostalík — půldruhé čtvrti.
12. Matyáš Zástřešek — zahradník.
13. Jan Zapletal — půldruhé čtvrti.
14. Jan Čagala — půldruhé čtvrti.
15. Martin Hlava — půldruhé čtvrti.
16. Václav Hudec — zahradník.
17. Jan Pospíšil — zahradník.
18. Jiří Vejkruta — čtvrtlán, svobodník.
19. Jan Vyhlídal — čtvrtlán.
20. Martin Čuda — púllán.
21. Jan Jakubek — púllán.
22. Pavel Hlobil — půldruhé čtvrti.
23. Pavel Matějčiek — čtvrtlán.
24. Matěj Maška — půldruhé čtvrti.
25. Jan Hlobil — púllán, mlynář.
26. Václav Vejkruta — púllán.
27. Jan Kubáč — půldruhé čtvrti.
28. Bartoloměj Buček — zahradník.
29. Jan Polášek — zahradník.
30. Václav Horák — čtvrtlán.
31. Jan Korčák — púllán.
32. Pavel Dostál — půldruhé čtvrti.
33. Matyáš Ohera — chalupník.
34. Matyáš Novák — chalupník.
35. František Zatloukal — chalupník.
36. Jiří Mošník — chalupník.

Uvedl jsem tyto dva záznamy o držitelích gruntů jen k vůli poznání jmen. Více nežli tato jména budou zajímati čtenáře zápisy o jednotlivých gruntech a jejich držitelích, jak přecházely z rukou jedněch do rukou druhých. Uvedu je podle nynějších čísel domovních.

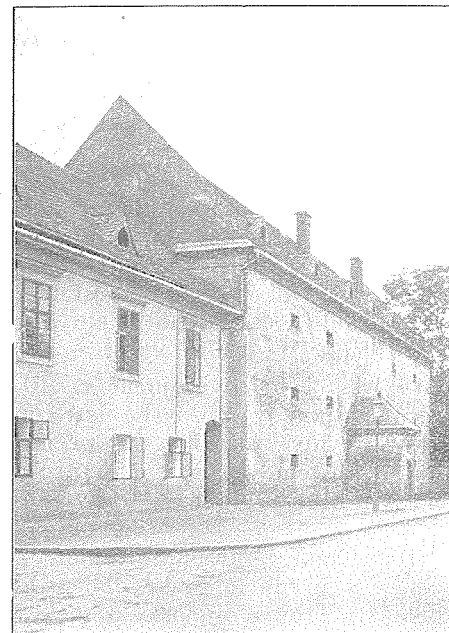
Poslední pak část bude obsahovati povinnosti poddaných k vrchnosti z r. 1609 a 1700. (Pokračování.)

Florian Zapletal, Praha:

Kostel sv. Trojice (sv. Kateřiny) v Lipníku n. B.

Jiří starší Bruntálský z Vrbna na hradech Helštýně a Kvasicích, pán, držitel panství helštýnského, vystavěl r. 1610 svým vlastním a nemalým nákladem pro sebe a dvůr svůj a pro své poddané národu a jazyku německého, při městě Lipníku i jinde na panství jeho zůstávající, luteránský kostel sv. Trojice na Předměstí lipen-

ském při domě (zámku) svém a to k službám božím v jazyku německém. Také zvláštní školu německou k tomuto svému kostelu chtěl vystavět, ale upustil od toho a školu svou německou k škole městské připojil. Poněvadž špitál v městě Lipníku r. 1613 ohněm zkažen byl, zase jiný špitál na Předměstí lipenském pro ochranu a vychování chudých lidí svým nákladem dal vystavěti.

*Bývalý kostel sv. Trojice v Lipníku nad Bečvou.
(Foto Flor. Zapletal r. 1928.)*

Tyto skutečnosti dovidáme se z listu Jiřího z Vrbna, psaného a daného na Lipníku v pondělí po Vzkříšení Krista (dne 4. dubna) roku 1616. List zpečetili páni Jan Jetřich z Kunovic na Ostrově a Kunovicích a Vilém Frydrych z Žerotína na hradě Starém Jičíně, Mořicích a Tlumačově.

Tento list z r. 1616 zachoval v opisu pilný a nadaný sběratel Jan Jiří Středovský, který byl od r. 1703 až do své předčasné smrti dne 15. srpna r. 1713 farářem v Pavlovicích jižně od Lipníka nad Bečvou. Opis listu je v prvním díle Středovského »Apographa«, uložených nyní v arcibiskupském archivu v Kroměříži.

Z tohoto listu čerpal Rehoř Volný v obou svých topografiích Moravy, ve světské r. 1835 (I. 277), v církevní r. 1863 (KTO. V. 128).

Středovského regist tohoto listu uveřejnil r. 1870 Beda Dudík (Bibliothek und Archiv im fürsterzbischöflichen Schlosse zu Kremsier, str. 24) ve znění:

Nadání pana Jiřího Bruntálského z Vrba, nímž v městě Lipníku při kostele na předměstí (jenž nyní svatě Kateřiny sluje) škola německou luteránskou ustanovuje. Item na špitál jistý osyp z dědiny Prus potvrzuje a jiné nad to čini nadání. Jehož datum na Lipníku v pondělí po Vzkříšení páně 1616.

Středovského opis listu i s jeho regestem zveřejnil v plné šíři František Kameníček r. 1905 ve svých »Zemských sněmech a sjezdech moravských« (III. díl, str. 760—765).

Středovský, který neměl daleko z Pavlovic do Lipníka nad Bečvou, praví tedy v letech 1703 až 1713, že nový německý kostel sv. Trojice, od Bruntálského při městě Lipníku r. 1610 vystavěný, byl v době jeho působení v Pavlovicích zasvěcen sv. Kateřině.

Protokol generální visitace, provedené v Lipníku dne 17. srpna r. 1682, uvádí, že na Předměstí lipenském u zámku je zámecký kostel sv. Kateřiny s jedním oltářem, s jedním zvonem na věži, s oratoří nad sklenutou sakristií, s malou kazatelnou, se šesti vysokými a se dvěma kulatými okny, že kostel nemá vůbec paramentů, potřebných k bohoslužbě, že také nemá majetku, a že bohoslužba se tam koná jen jednou do roka (Řehoř Volný, Kirchliche Topographie, olomoucká diecese V. 130).

Na kresbě Lipníka z r. 1633, uveřejněné r. 1919 J. Baďurou v Lipenském okresu Vlastivědy moravské (str. 68), je kostel sv. Trojice, později sv. Kateřiny, zakreslen na levém okraji.

Slovní popis tohoto kostela ve visitačním protokolu z r. 1682 a obraz kostela na kresbě z r. 1633 se vzájemně doplňují a vysvětlují.

Na této kresbě vidíme také jasně pořadí budov, seskupených kolem lipenského zámku v předbělohorské době. Od leva do prava následuje po kostele sv. Trojice lipenský zámek, potom bratrský sbor, založený r. 1590 Petrem Vokem z Rožmberka, a nakonec bratrský dům.

Za císaře Josefa II. v osmdesátých letech 18. století byl kostel sv. Kateřiny jako zbytečný odsvěcen a přestavěn na panskou sýpku. (Volný, KTO. V. 123). V té podobě zachoval se dosud bývalý německý kostel sv. Trojice, od Bruntálského r. 1610 při městě Lipníku vystavěný a po Bílé hoře zasvěcený sv. Kateřině, přes to však ještě r. 1682 zvaný »zámeckým kostelem«.

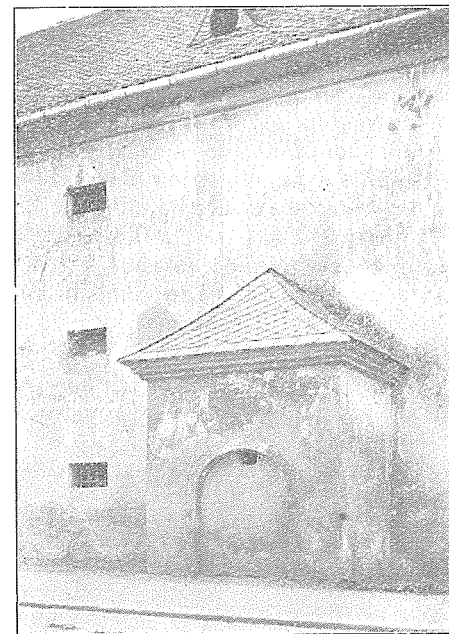
Bližší ohledání stavby jen potvrzuje údaje písemných pramenů.

Na jednom z oken zachoval se dosud v hrotitém oblouku na vnitřní straně letopočet 1610 (A. Fröhlich a M. Fröhlichová, Město Lipník nad Bečvou a hrad Helštýn., r. 1931, 19).

Tento letopočet odpovídá době vzniku stavby, doložené listem Jiřího z Vrba z r. 1616.

Na severní stěně, obrácené do ulice, jsou ještě dosud patrné v omítce obrysy oken, ukončených ve vrcholu mírně hrotitými oblouky. Takových oken bylo podle visitačního protokolu z r. 1682 šest. Byla asi umístěna po třech v severní a jižní stěně. Jižní stěnu vidíme na kresbě z r. 1633. Dvě kulatá okna, o nichž se zmiňuje protokol z r. 1682, osvětlovala podle všeho chrámový prostor na

straně východní. Vchod do kostela byl pro poddané z ulice na severní straně. Zachovala se dosud předsíňka před tímto vchodem. Je zděná a vchod do ní má pěkný, půlkruhem uzavřený otvor. Stěny jsou ukončeny a chráněny na třech stranách hlavní římsou. Na severní stěně lodi zachovaly se také dekorativní svislé pruhy, tak zvané leseny, které se spouštějí po stěně dolů od podstřešní římsy celé stavby a čini stěnu štíhlejší, vyšší. Sakristie byla podle protokolu z r. 1682 zaklenuta. Nad ní byla umístěna oratoř, otevřená do chrámu, určená pro vrchnost a přístupná přímo ze zámeckého jižního nádvoří.

Detail bývalého kostela sv. Trojice. (Foto Flor. Zapletal r. 1928.)

Chrámová loď neměla, jak se zdá, klenutí, nýbrž jen rovný dřevěný malovaný kasetový strop. Aspoň na vnějších stěnách nevidět předpoklady pro takové zaklenutí.

Z nejasně reprodukováné kresby z r. 1633 možno usuzovat, že původní stůl Páně a r. 1682 jediný oltář kostela stál na východní straně v presbytáři (kněžišti), který byl značně užší a nižší nežli loď.

Střecha nad lodí byla sedlová a na východ. straně byla asi ukončena zděným štítem.

Věž stála při západní stěně chrámové lodi. Podle kresby z roku 1633 vynikala nad hřeben sedlové střechy lodní. Kryla ji báňovitá střecha s lucernou.

Při přestavbě kostela na panskou sýpku byla věž stržena, rovněž

chrámový presbytář a sakristie s oratoří. Zůstala pouze obdélná loď.

Kostel byl vystavěn r. 1610, tedy v době vrcholné renesance u nás. Až na mírně hrotitá okna v lodi chrámové vykazuje stavba vesměs tvary renesanční, ale v podobě dosti jednoduché. Jiří Bruntálský sice praví v listině z r. 1616, že kostel sv. Trojice vystavěl r. 1610 svým vlastním a nemalým nákladem, ale z okolnosti, že stavbu provedl za necelý rok, je vidět, že náklad na kostel nebyl tak veliký. Architektonické tvary kostela sv. Trojice z r. 1610 prozrazují stavitele domácího, nepracujícího lehce ve formách renesančních. Vlašský stavitel by r. 1610 takovou stavbu nebyl provedl.

Luteránský kostel sv. Trojice nemůže se umělecky rovnat sboru Českých bratří v Lipníku, který v letech 1590—1591 vystavěl Petr Vok z Rožmberka, a který se zachoval dosud na opačné straně zámku pod jménem kostela sv. Františka. Soudobými písemnými zprávami je bezpečně dokázáno, že sbor stavěl Vlach, vlašský architekt. Je to skutečně stavba, důstojná vlašského mistra. V půdorysu i ve výstavbě přidržuje se sice tradičního basilikálního typu chrámového, ale prostorově a v architektonických detailech pracuje úplně ve formách vrcholné renesance u nás. Zvláště severní věž chrámová náleží nesporně k nejkrásnějším ukázkám renesančního stavitelského umění na Moravě.

Tento nový sbor aneb kostel bratrský byl vystavěn na Předměstí lipenském při Bratrském domu, jak výslovně uvádí 29. prosince r. 1590 soudobý svědek Václav Březan, historik rožmberského domu.

Bratrský dům (fara) a sbor (modlitebna) stávaly zpravidla vedle sebe.

Je-li nynější panská sýpka bývalý bratrský sbor, vystavěný v letech 1590 a 1591, jak tvrdí někteří badatelé, kde potom třeba hledat Bratrský dům, při němž nový sbor byl založen?

Jiří Bruntálský z Vrbna a jeho první manželka Alžběta z Eicin-ku vystavěli v letech 1597 až 1607 nynější lipenský zámek (jeho jádro), o čemž svědčí dosud jejich erby na zámeckém portálu.

Za Jiřího byla 4. dubna r. 1609 založena u luteránského tehdy farního kostela a téhož roku dokončena v listopadu nákladem obce lipenské kampanila, která je ozdobou nejen Lipníka, nýbrž celé renesanční Moravy.

R. 1610 zbudoval Jiří u svého nového zámku nový německý luteránský kostel sv. Trojice.

Podle listu z r. 1616 dal vystavět svým nákladem lipenský špitál, zničený ohněm r. 1613.

Jak už řečeno, zaměstnával Jiří z Vrbna při svých stavbách domácího stavitele, který pracoval sice v soudobých renesančních formách, ale vcelku zůstal umělecky daleko za svým vlašským soupeřem, kterému děkuje renesanční Morava za jednu ze svých nejlepších památek, za sbor lipenských Bratří, vystavěný v letech 1590 a 1591.

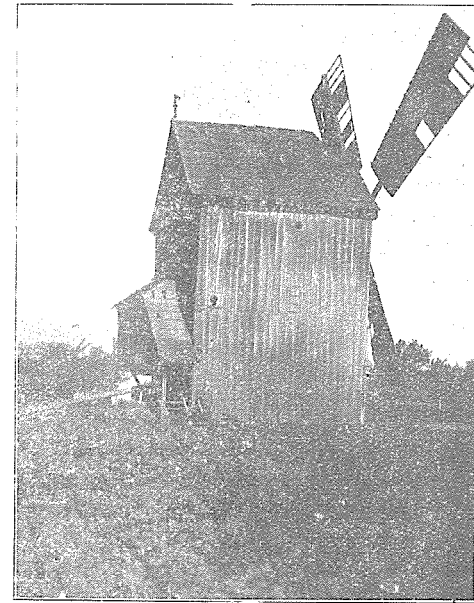
V dnešním stavu je bývalý kostel sv. Trojice z r. 1610 památkou spíš historickou než uměleckou.

Antonín Fröhlich:

Poslední větrné mlýny na Lipensku.

V soudním okrese lipenském stávalo dříve několik větrných mlýnů, ale časem byly zrušeny. Dnes melou již jen dva větráky na Záhoří — v Kladníkách a Soběchlebích.

Prvý stojí na jihovýchod od Hlinska, severozápadně od Kladník, při okresní silnici z Hlinska do Kladník a je celý dřevěný. Nedaleko větráku má mlynář chalupu, ve které bydlí. Je zbudován z dlouhých zčernalých desek. Spocívá na kolmém sloupu, kolem něhož se mlýn otáčí po větru pomocí dřevěného »vůzku«, jemuž se i »kozlík« říká.

Dřevěný větrný mlýn v Kladníkách. (Foto Ant. Fröhlich r. 1932)

Vzadu vedou na větrák dřevěné schůdky na pavlačku, odkud vchází se do větráku. Ve mlýně je malá »jizbečka« pro mlynáře. Mlýn má dvě patra. Nahoře (ve 2. poschodí) je velké kolo paleční a mlecí kameny, z nichž vrchnímu se říká běhoun. Do koše se nasype obilí k šrotování. Je-li koš prázdný, ohlásí to zvonek samočinným zvoněním. Otáčecí rumpál, »zřidel«, je dřevěný, hlavice je železná. Nazývá se trýb. Tento hřidel od lopat, na němž se nachází

»palečné kolo«, pohání vřeteno, na němž je zaklínováno »cévkové kolečko«. Lopaty jsou pokryty tenkými deštičkami (plachty), jež dle síly větru se z křídel (z lopat) vyhazují, neb vkládají.

Ve mlýně v 1. poschodí se sype šrot a je tam ještě ze starších dob truhla na mouku. Ve mlýně se nyní totiž jen šrotuje obilí. Dříve se také mlela mouka, jež se vysypala »hedvábným pytle«. Dole pod mlýnem má mlynář uloženo hospodářské nářadí.

Větrák tento patří nyní panu Františku Hónovi, mlynáři v Kladnících čís. 37., který zdědil mlýn po svém otci. Zajímavé je, že tehdy větrák soběchlebský patřil jeho bratrovi, takže majitelé obou větráků byli současně bratři Hónové ze Soběchleb. Na šindelové střeše je vztyčena malá plechová korouhvička s rokem 1813. Ve mlýně na trámě vyryt je nápis: »Léta Panie 1812 K L M.«

Podívejme se do starých gruntovních knih obce Kladník, co psáno tam o tomto větráku.

Nejstarší gruntovní kniha obce Kladník je z roku 1748. Titulní list chybí, jediné zachováno je repertorium, kde jednotliví držitelé gruntů a domků jsou vyjmenováni s poukazem na stranu této knihy, kdež prodej neb kup poznačen jest. Nejstarší zápis je český z 5. ledna 1748 (v kanceláři Dominicali holešovské), o majetku dědičného rychtáře a podsedníka Antonína Bija, číslo 26. Dále 19 podsedníků (číslo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 25, 27 a 28), 8 domkařů (číslo 4, 5, 12, 13, 14, 20, 24, 30), později připsáni majitelé domků čís. 31, 32, 33, 34, 35, 21 = obecní pastýrna), 36, a čís. 37 = větrný mlýn.

Na straně 226 je český zápis o tomto větrném mlýně:

Dole psaného dne a roku jest s vrchnostenským povolením mezi obcemi Kladnickými resp. jejima ouřednima, jakožto prodávatelem z jedné — a Francem Skopalem, vyrčeným mlynářem ze Soběchleb, jakožto kupitelem z druhé strany, následující kup a prodej učiněn a zavřen, za

lej odprodala jmenovaná obec z toho jejího pod číslem top.: 469 ležícího pole, neb roli jeden kus na 266¹/₆ sáhu k vystavení povětrného mlýna a chalupy pro jeho obydlí Francovi Skopalovi za dobrovolnou smlouvu kupní cenu 24 fr. k. m. to jest! dvacet čtyry rýnsky ve stříbře, k jeho pravému a dědičnému vlastnictví však proti následujícím zavazánlivostem, že za

zhe on povinen bude i se všemi potomky a následovníky nejenom všechny, na ten plac, mlejn a chalupu vypadající čís. král. kontribučenské daně, jakož i všechna pravidla pocházející povinnosti snášeti, nýbrž taky Bystřické milosti vrchnosti zároveň s druhými chalupníky každoročně třinácte dní pěší roboty vykonávat, do obecní kase ročního platu dva rýnské ve stříbře vždy o sv. Václavu pokládati a ostatně při jeho řemesle dle mlejnského pořádku se řídit. Proti čemuž za

3tí jemu obec povoluje, aby on sobě jednu krávu, jalovici a několik černého dobytka chovati a proti odvádění tej obyčejný sýpky v obecním stáde pásivati mohl, s tím však pozadržením, že na tomto plací vždycky povětrný mlejn pozůstatí má. Za

4té zavázal se kupitel, jednu polovici tej nadepsaný kupní ceny hned při stvrzení tejto smlouvy, ten ostatek ale dne 1ho ledna 1831 hotově odvézti. Pak za:

5té Poněvadž Franc Skopal nadepsaným povinnostem se volně podvolil, i taky tu dalejší závazek na sebe přijal, že všichni jeho následovníci při každé proměně vlastního držitele toho mlejna z každého tržního neb cenového rejnského po 1 kr mimo gruntovních taleš i milostivé gruntovní vrchnosti odváděti mají, tak jemu taky prodávající obec povoluje, aby on sobě tento plac a i s tím vystavěným mlejnem a chalupu pod číslem 37 sobě gruntově připsat nechat mohl.

Na důkaz toho jest obou stran

a těch k tomu dožádaných svědkův podpis.

Jenž se stalo v Kladnících dne 15. listopadu 1829.

Franc Skopal m. p., kupitel.

Franc Bija m. p., fojt.

Franc Valenta m. p., svědek.

Jan Chrobák m. p., pudmistr.

Josef Zborný m. p., svědek.

Franc Bija m. p., mladší pudmistr.

Josef Valenta m. p., svědek.

Martin Neskora m. p., svědek.

*

Další odprodej poznamenán:

Dole psaného dne a roku jest mezi obcemi Kladnickými a to sice mezi představeným obce jakožto prodávatelem z jedné, pak Francem Skopalem, povětrným mlynářem No 37 též z Kladník, jakožto kupitelem z druhé strany následovní kupní a prodejní smlouva učiněna a zavřena. Za

lej Poněvadž Franc Skopal dne 15. listopadu 1829 od obce Kladník roli obecní na 266¹/₆ sáhu k vystavení povětrného mlejna a chalupy koupil, tou chalupu ale skrze škodění větru na mlejnu na tomto koupeném placu vystavil, tož jemu obci Kladník v roku 1830 z obecního pastvíska »Dluhy mesla« jmenovány z parcelního No 998 při Kladnících jeden podíl od 63 sáhů k vystavení chalupy na tomto placu i pro malou zahrádku za dobrovolnou umluvenou kupní sumu od 110 fr. v. m., t. j. jedno sto deset rýnských ve vídeňské valutě odprodala a sice k jeho budoucímu majetku. Protože kole tyto úmluvy žádný spis se tehda pořádně nevystavil a on Franc Skopal tou kupní sumu nevyplatil, což nám dobře v tomto prodeju povídáno jest, tedy my jakožto představeny obce Kladník povolujem, aby sobě Franc Skopal to majetství tyto zemi od 63 sáhů . . . připsat nechal, kdežto on, za

2hé: Kupitel se zavazuje, tou posavad nezaplacenou kupní sumu od 110 fr. k. m. na svatého Jana Křtitele, to jest 24ho června 1847 obci Kladník v hotovosti a budu toho v přípisu 15ho listopadu roku 1829 ustanovenéh platu z tohoto koupeného podílu na budoucí čase každorčně 1 fr. 30 kr. k. m. při sv. Václavi stálého platu obci Kladník odvádět povinen, k čemuž on se taky jak i k vybírání čís. král. daně a jiných povinností ze svého jmění dobrovolně uzvoluje. Na důkaz toho obouch stran a tych k tomu dožadovaných svědkův podpis.

na odstoupila, nebude muset daně a jiné zemské dávky s ohledem na ten odstup platit. Za

2. Bude tedy nástupce povinen do důchodu paství lipenského nájem z toho větráku ročně 10 zl.běžné ceny o sv. Michalu platiti. Za

3. že bude povinen upřímně a spravedlivě obsluhovat mleče a nesmí více žádat za mletí, také mýtné musí brát tak, jak bylo v r. 1814 v mlecím řádu a v připomínkách k němu ustanoveno, jímž povinen jest se řídit.

Pod těmito podmínkami se jemu, dočasnému vlastníku, odevzdává a zároveň povoluje, aby tato listina byla knihovně vtělena.

V Lipniku 13. dubna 1829.

L. S. Karel Schneider m. p., vrchní úř.
August Kranz m. p., justiciar.

Rudolf Kout, Lipník:

Slovník lipenského nářečí.

(Pokračování.)

Chlastnót nekeho metló, čaganem, přetáhnouti někoho koštětem, holi (Týn).

Chlib (městsky chlib) chléb (všeob.).

Chlósč, chlósč sníh s vodou, bláto (do čeho se chloustne) (Týn).

Chlustanica plískanice (déšť).

Chodník pěšina, stezka (všeob.).

Chocholka chocholouš — zdá se, že toto slovo byl nově utvořeno kontaminací ze spisovného chocholouš a vlastního nářečového trpělka.

Ja ano (srovnej též bať a no).

Jabach židák (Týn).

Jak: nebyl jsem tam jak tenkrát = jen tenkrát, více ne.

Jalůvka jalovice (všeob.).

Jan má v 5. pádě Jane!

Jančáry nízké střevíce, slovo skoro vymizelé.

Jára rýha — járek strouha, stružka (všeob.).

Jarmak jarmark (všeob.): cos mi přinesl jarmaku?

Jásno dáseň (všeob.).

Jazyk: psí jazyk jitrocel.

Jedit se zlobiti se (ojediněle): co se jedíš?

Jednak stejně, jednaký stejný: oni su oba jednaci.

Jednúc jednou (podruhúc podruhé, ale při počítání: jedenkrát, dvakrát).

Jejda! jejdankenky! všeobecně užívaná zvolání asi jako české jemi-ne! jemináčku!

Jemelo jmělí (všeob.): lipovo jemelo, dubovo jemelo) toto jsem slyšel jmenovati též dubinky; slyšel jsem též ženský tvar jemela

(s nímž souhlasí zdejší rodinné jméno Jemelka).

Jesen jasan (všeob.): jesenovo dřevo.

Jetelina jetel (všeob.) — zaječí jetelina šfavel.

Jetelnisko jeteliště.

Jezerák obyvatel vsi Jezernice — jezerský všeobecně užívaný tvar vedle novotvaru: jezernický.

Jezovec jezevec.

Jež ježek (všeob.): viděli jsme ježa.

Ju ji (všeob.): vidím ju.

Kabela taška (všeob.) — kabýlka, kabelka říká se též papírovému sáčku od kupce.

Kača široký pytel.

Kačena kachna (všeob.) — kačení mýdlo šedivice (tégel), šedá, mastná hlína, která se nalézá na některých místech na dně Bečvy.

Kalabizna kniha (opovrživě, Týn): sedí pořád v kalabizni.

Kamilky heřmánek (odvar heřmánkový, všeob.).

Kanduš, kandóšek dětské šatečky v celku (Týn): obleču ti kanduš.

Kanon lejta (na vodu, hnojůvku).

Karafiát aksamitník, afrikánek (žlutá zahradní květina, latinsky Tagetes, karafiátu říká řebíček).

Karbovna zednická nádoba na hašení a míchání vápna.

Kaša jáhly (všeob.), krupičná kaše jmenuje se prostě krupica — kašník mlýn na jáhly (jindy jmenovali mi týž mlýn — stál na cestě do Loučky — kruparňa).

Kašloň pohrdlivé pojmenování toho, kdo pořád kaše: ty kašloňu!

Kecek chřástal (pták, všeob.).

Kelna (z německého) zednická lžice.

Kerhát kozí ncha (rostlina): tráva je sám kerhát.

Kerlub kedlub, brukev.

Kerýsi nějaký, ještě nějaký: mám tu kerúsi korunu.

Kešň kapsa (polské), užívá se více jen žertovně, protože jinak se říká obyčejně kapsa: hrábní do kešeně!

Klačít tlačiti (více jen u dětí a lidí velmi prostých, srovnej klustý).

Klancát klacek (hoch, Týn).

Klást nakládati (na vůz, všeob.): kolik kladete najedenkrát?

Klát, klátek kláda: sedni si na dvoře na klát!

Klč, klček pařez (Tršice): šli do lesa na klče — Na klčích polní trať pod lesem u Loučky — klčít čistiti les od pařezů, v tomto významu slyšel jsem též vyklučovat, srovnej kučovat.

Klebeta, klebetití pomluva, kleveta, pomlupati, klevetiti, pomlouvati, klevetiti (všeob.): cos to na nás naklebetil?

Klej klich (všeob.)

Klek přední, zahnutá část saní (Týn).

Klesnit klestiti: skáceli strom a oklesnili ho.

Klíšče, klíště kleště.

Klocek klacek (všeob.)

Klúčť tlouci: rozklúkl im okna — srovnej: Klačít.

Kluč místo klíč slyšeti již jen velmi zřídka.

Klučka klika, klička, háček (na trhání ovoce).
 Klustý tlustý, srovnej Klačít.
 Klvať, někdy též glvať klovati.
 Klzať se klouzati se (všeob.) — klzaňa klouzačka.
 Kmocháček kmoťr, kmoťriček (všeob.), opisuje též často slovy:
 nesl ho na rukách při křtu.
 Knutel roubík (Lipník, Týn, na venkově jinde říká se hanácky
 róbel).
 Kobylíneec, kobylíneec kobylák (všeob.).
 Kočičák pytlík z kočičí kůže na tabák.
 Kočičíneec kočičí výkal (všeob.).
 Kočuda ve výraze: hráť kočudu = hra nožem, který se zabodává do
 lavice, desky a pod.
 Koktať časuje se: kokcu, kokceš, ...
 Kolaja kolej.
 Kolca (pomnožné) kolečko (vozidlo): vozí tihle na kolcáech.
 Kole čeho okolo čeho (všeob.) pes běhá kole domu — mluvíme kole
 teho (= o tom).
 Koledovať znamená též zbytečně, naprázdno mluvit: budeš mi tu
 koledovať! — odtud koleda povídálek.
 Kolek kolík, polínko (na topení). (Pokračování.)

Čeněk Kramoliš, Hranice:

Staré knihy hranické.

III.

Registra dluhů a závazků na gruntech.

1556—1750.

Registra vedl a spravoval fojt, jenž později slul rychtář a proto registra ta slují dále »Rejstra rychtářská«.

Knihy je bez horní desky. Zapisovány byly do ní dluhy na statky. Začíná 4. listem. — Přípověď dluhu na statek Doroty Klížkové, mlynářky, ve středu den památky sv. Šimona a Judy 1556. —

Na dalších záznamech dluhů na statcích je napsáno jen »téhož roku«, někde i »téhož dne«. — Přípověď na statek Martina Papavého. Zapsali téhož dne dluh: Matěj Mačulka, Jíra Jakšík z Černotína, Stanislav Strýček, Andryšek z Bělčina, Vašek Malhotský z Kozí Loučky a jiní.

Dluhy byly zapisovány s udáním, kdo v té době byl purkmistrem starším a mladším a fojtem. — Leta 1559 za purkmistrů Jiříka Hlávky, Pavla Pavliče a fojta Jana Ovesného. Přípověď na statek Martina Holého. Přípovídají dluh: Stanislav Strejček, Pavel Holas z Najdeka a Tomáš Žárčík atd. (List 22.)

Na některém statku je řada dluhů. Dluhy zaplacené přetřhnuty křížkem (X) bez udání času, sumy a podpisu. Napřed přetřhovali je barevnou tužkou (hlinkou) a později inkoustem.

Od r. 15561 jmenuje se jen fojt bez purkmistra, za něhož přípověď dluhu do register byla zapsána. — Leta 1561 za fojta Martina Židka ... Leta 1562 za fojta Stanislava Stréjčka ...

Roku 1578 počíná se psáti: »za rychtáře místo za fojta«. Na příklad: R. 1583, za rychtáře opatrného Ondřeje Čaputy ... Ale r. 1588 vyskytují se zase na krátký čas jména burmistrů. — Leta 1588 za burmistrů Jana Ovesného, Jana Vavřinečka a rychtáře Jana Budiška jsou tyto přípovědi kladeny. — Na statek kněze Šimona Brodského, na onen čas správce církevního hranického v sobotu po Třech králich zapsáno 34 dluhů. Přetřhány všechny až na dva poslední. — Od r. 1590 uvádějí se opět jen rychtáři, za něž byly přípovědi dluhů do knihy zanášeny.

Válkou 30letou byly zápisy na čas přerušeny. R. 1625 stal se ještě zápis za rychtáře Pavla Křenka a pak byla šestiletá přestávka Město Hranice, jak z románu mého »Za bouře a blesků« známo, bylo posádkami vojenskými ochuzeno a že se nechtělo vzdáti svého českobratrského náboženství, bylo španělským vojskem, spojencem katolického císaře Ferdinanda II., dobyto, přísně správcem země kardinálem z Ditrichštejna potrestáno, o privilegia připraveno, a tak zápisy do knih ustaly. Nebylo snad měšťanů, kteří by peníze jiným mohli půjčiti.

Další zápis byl r. 1632 na rathauzi 15. decembris na statek Jakuba Rozsypala. — R. 1650 uvádějí se na čas opět jména purkmistrů a rychtář jmenuje se »přísežný«. — Leta 1650 za purkmistrů Jana Popa, Jiříka Neviše a Václava Steklíka, přísežného rychtáře, staly se přípovědi dole psané ... Roku 1654 za rychtáře Václava Milotského a r. 1655 za rychtáře Ondřeje Kryta nebyly přípovědi do knihy zaneseny.

Roku 1675 zapisovány jsou přípovědi na statky bez udání purkmistrů a rychtářů, ale udán den a rok. Roku 1682 zase se udává rychtář a pak jen purkmistři.

Z následujícího zápisu patrno, že v Hranicích byl sklad soli pro celý kraj. — Leta 1688. Tabulací na dluh pana Jana Jiřího Sartory, solního skladu hranického, od pana Jana Václava Šiřitsauského, měšténina Hranic i jemu povinovaného. Niže podepsaný známost činí tímto zápisem, že od pana solního skladu hranického, pana Jana Jiřího Sartory k potřebě. J. M. pana Kaldšmída 200 R. hotových vypůjčil a z takové jsem od sebe revers dal ...

Od r. 1740 další záznamy jsou již německé. Vliv doby té je i tu patrný. Datum je až na konci »Weisskirchen I. Xbris 1740«. Německé zápisy obsahují 5 listů posledních a je na nich 7 záznamů.

Na konci knihy je »Rejstřík pro snadnější vyhledání přípovědi všelijakých v knihách těchto zapsaných podle liter:

A: Adam Bednář A 19 (list)
 Albrecht Senář A 26
 Anna Petrovská A 27
 Anna Řehořka B I
 Ambrož Kramář B 10

Je tedy sestaven dle abecedy křestních jmen. Každé písmeno má několik listů a nové poznační stran.

Bohumír Indra, Hranice:

Dvůr Tamfeldský v Hranicích.

Dvůr tento ležel na pravém břehu Veličky a sousedil s dvorem zemanů Troubeckých. Výše stál mlýn Klichovských.

V druhé polovině XVI. století držela dvůr vladycká rodina Oratů ze Sionu. Byla to novoštitná rodina moravská. Dvůr koupil Adam Orator od nějakého »Pana Lvovického«. Tento seděl na dvoře před Oraty a je tedy nejstarším známým držitelem dvora. Snad to byl Jiřík Lvovický ze Lvovic, jenž později, 1581, sedí na svob. mlýně v Malých Prosenicích. (Půh. Olom. 30. 336). A d a m O r a t o r zemřel 1578 (P. Ol. 30. 227). Po něm převzal dvůr jeho bratr V á c l a v O r a t o r.¹⁾ Půhony jej připomínají na něm 1580 a 1590. (30. 123, 32. 193). Roku 1583 Václav sobě dvůr doplatil a zůstaly mu pouze odpláceti dluhy, jež převzal jeho bratr Adam po Lvovickém. (Arch. pozem. kn. okr. soudu v Hran., kniha D II. list 497a). Václav Orator ze Sionu svědčí r. 1588 v Hranicích při svatbě vladyky Stan. Czyrny z Runsperka, úředníka hran. panství. (Reg. smluv svat. B. 19). Na dvoře sedí ještě 1599, kdy jej uvádí Danielův seznam dlužníků ve městě, kde poznačeno: »Pán Orata — 40 zl. Na to dal 26 zl.« (Záh. Kron. IX. 72). Do kdy Oratové dvůr drželi, není známo. Magdalena Oratovna ze Sionu připomíná se r. 1616 na sv. dvoře v Oujezdci. (P. Ol. 39. 133.)

Později držel tento dvůr vladyka J o a c h i m R a š i c z W y d o m i (Wydowa?). Patřil mu ještě jiný dvůr v Horní ulici, který však r. 1613 prodal urozenému panu Valentinovi Dyrovi z Kossneborovic, za 500 zl. Vladyka Dyr byl 1623 již mrtev, neboť tehdy klade na místě jeho erbův, zasedělé gruntovní peníze na tom dvoře za rok 1613 až 1622 po 7 zl. — 70 zl pan David Tamfeld. Roku 1638 pak obec prodala na místě nápadníků dvůr po neb. Panu Valentinovi Dyrovi a erbův jeho pozůstlý, Jiříkovi Libosvářskému, za 600 zl. (Arch. Far. Sign. 57.)

Dvůr Oratů náleží Joachimovi Rašicovi bezpečně již r. 1616, kdy spolu s panem Adamem Štastným Žampachem z Potenštejna a na domě v městě Hranicích, přítiskl jako svědek svůj sekret na kupní smlouvu Alexandra Holuba z Nadějova, již tento koupil dvůr vladyky Jana Rajchle z Najvaldu v Hranicích.

Ale již r. 1618, v pondělí před sv. Jakubem, prodal Rašic dvůr Oratů se všim příslušenstvím, s rolí při dvoře ležící, i s loukou

¹⁾ Drobné tyto rody zemanské a vladycké neuvádějí vůbec naše heraldiky. V Hranicích bylo v období 1550—1650 na padesát rodů drobné šlechty; měli tu své domy, dvory a mnozí byli současně panskými úředníky. V místní historii měli úlohu vůdčí, mnozí důležitou i v historii země a národa.

v Doubravách k tomu dvoru připojenou, za sumu 1000 zl. panu D a v i d o v i T a m f e l d o v i z T a m f e l d u. (ibidem)

Joachim Rašic zúčastnil se rovněž stavovské rebelie. Za trest. že se ani před komisi nedostavil, mělo mu býti vše konfiskováno, i jeho pohledávky u dlužníků mu zabráný. (D'Elvert XVI. 213. 413.)

Tamfeldové z Tamfeldu, (vlastně »Tannenfeldu«) byla starobylá rodina rytířská. Jich znak popisuje a vyobrazuje J. Pilnáček v Staromoravských rodech, 291. Jan starší Tamfeld držel již r. 1610 v Hranicích dvůr. (P. O. 37. 66.) Tentýž Jan svědčí téhož roku s Hynkem Tamfeldem při svatbě Bartoše Kempy z Hlivic, sekretáře Zdenka Žampacha z Potenštejna a na Hranicích. (Reg. smluv svat. G. 15.) Jan starší Tamfeld byl 1623 úředníkem panství hejtmanského (Záh. kron. 25) a v letech 1628—1638 hejtmanem panství židlochovického. (D'Elvert XXIII. 222.) Od r. 1628 patřil mu dvůr Nosislavi u Židlochovic. (Pilnáček, 189.)

Dvůr Oratů přešel tedy r. 1618 na Davida Tamfelda. Tentýž David vydává 23. června 1623 svědectví se zdejší drobnou šlechtou, s Jindřichem Laryšem z Načeslavic, Vilémem Žernovským z Žernovi, Jetřichem Šmerhovským z Lidkovic a Janem Ruseckým z Ejváně, kteří byli všichni v Hranicích zakoupení, že pan Adam Felix Žampach neměl vlastního jmění když se ženil, a že majetek jeho patřil a patří jeho ženě a dětem. (V konfiskačních aktech mikulovských, dle lask. sdělení dr. Fr. Hrubého, řed. zem. arch. moravského.)

Rovněž David Tamfeld účastnil se hned první rebelie stavovské. Byl proto pokutován. Konf. komise zjistila, že »David Danfeldt« je sice »in tertium condemnari,« že však ničeho nemá. Přesto však dostavil se před komisi skrze svého splnomocněnce, pana Karla Zdeňka Žampacha, s nímž ujednáno, že Danfeld složí o Michalu 1624 pokutu 100 rýnských. (D'Elvert XVI. 184 a 286.) Když pak Dánové dobyli r. 1626 Hranic, přidal se k nim a objevil se i na Opavsku. (Zukal, Slezské konfiskace, 141.) Kterak byl tentokrát potrestán, není známo.

Dne 14. května 1628 předložil David Tamfeld (psáno Tanfoldt) před revis. komisí olomouckou suplikaci o potvrzení dluhopisu, znějícího na 1500 zl. na pana Jaroslava Opršála z Jetřichovic. Jelikož však neměl dluž. úpisu, dluh datován r. 1620 »in ipsa rebelione« a bez svědků, usneseno, že je neplatný. (D'Elvert XVI. 385.) Jaroslav Opršál držel v téže době dvůr a dům v Hranicích.

David Tamfeld měl za ženu Barboru, rozenou z Hartunkova. Anna Tamfeldová z Tamfeldu byla 1623 ženou Petra Halčnovského z Halčnova, sídlem v Lipniku. (Pilnáček, 291.) Dceru Davida Tamfelda, Maryanu Tamf. z Tamf. si vzal za ženu 22. února 1632 Václav Banovský, důchodní písař hranického panství. (Reg. sml. sv. M. 6.) Byla to třetí žena Banovského. Měl již čtyři děti. Nejstarší jeho dcera, Zuzana Banovská se provdala r. 1637. Mezi jinými jí svědčí též David Tamfeld z Tamfeldu na dvoře při městě Hranicích a Adam Tamfeld z Tamfeldu. (Reg. sml. svat. N. 11.)

Na dvoře seděl David Tamfeld do roku 1657, kdy jej spolu s Janem Tamfeldem prodal se vším příslušenstvím paní Anně Johanně Hrobčické z Hrobčic, rozené Šotnerové (Šotnerowey). Stalo se tak v přítomnosti pana Wolff Dittricha Světlíka z Gzesu, Albrechta Karla Světlíka z Gzesu, pana Václava Tamfelda z Tamfeldu, paní Maryany Banovské, a manželky Anny Joh. Hrobčické, uroz. rytíře Fridricha Hrobčického z Hrobčic. (Arch. pozem. kn. okres. soudu v Hran. Kniha DII. list 497b.)

Jak dlouho zůstal dvůr majetkem Hrobčických, není známo. Již před r. 1690 sedí na něm Jan Studnička, sládek zámecký, který s přestávkou jej drží do r. 1707; tehdy jej dle svatebních smluv zavedl svému zeti Jiříkovi Raychovi. Další občanské majitele podávají zmíněná reg. gruntovní s pokračováním v grunt. knihách založených 1824 starostou Janem Zámorským ze Symře.

Jul. Šobr, Uh. Brod:

Roboty na panské bystřickém.

dle nejvyššího robotního patentu ze dne 7. září 1775.
(Dokončení.)

13. Mrlínek. V Mrlínku bylo 11 sedláků, 5 podsedníků a 23 domkaři. Sedláci povinni byli tři dni týdně tažnou robotou dvojsprežím a od Jana do Václava po 14 týdnů jeden den robotou pěší. To jest ročně 1716 dní tažné a 154 dní pěší roboty. Podsedníci povinni byli týdně po dvou a půl dnech robotou pěší, což činí ročně 650 dní. 11 domkařů robotovalo ročně po 26 dnech (t. j. 156 dní). Dědičný rychtář, dvojsprežní sedlák, svolává na robotu, vybírá panské dávky a šenkují panské pivo, které si sám dováží.

14. Oprostovice. V osadě té bylo 9 sedláků, 5 podsedníků a 12 domkařů. Sedláci robotovali po tři dni v týdnu dvojsprežím a od Jana do Václava po 14 týdnů jeden den pěšky (t. j. 1404 tažné a 126 pěší roboty). Podsedníci povinni byli týdně po dvou a půl dnech robotou pěší (650 dní), 8 domkařů ročně po 26 dní a 3 po 13 dnech, t. j. 547 dní. Jeden domkař povinen byl, kdy toho potřeba se ukázala, pracovat v prusinovské chmelnici a to 12 dní ročně. Zákupní rychtář v Oprostovicích je dvojsprežní sedlák. Ten svolává na robotu, vybírá poplatky a šenkují panské pivo, které si sám dováží. Podsedník Josef Štěpánik (čís. 20) nerobotuje. Z povinnosti této vykoupil se za 350 zlatých.

15. Prusinovice. V Prusinovicích bylo 31 sedláků, 20 podsedníků a 91 domkařů. Sedláci robotovali týdně 3 dni dvěma koni, pak od Jana do Václava po 14 týdnů jeden den pěše. To činí 4836 dní potahem a 434 dní pěšky. 20 podsedníků povinno bylo robotovati týdně po dvou a půl dnech, 13 domkařů každý ročně po 26 dnech, 68 po třinácti dnech, deset domkařů, kdy toho bylo třeba, povinno bylo pracovat na tamní chmelnici (120 dní), jednou oso-

bou, kdykoli toho třeba bylo nadháněti (80 dní), ovce stříhati po 2 a obilí kositi po tři dni, celkem 50 dní. Zákupní rychtář, dvojsprežní to sedlák, povinen byl na robotu svolávat, dávky panské vybírat a odváděti, všech robotních povinností byl však sprostěn. Veškeré roboty v Prusinovicích bylo 4836 dní tažné a 4506 pěší.

16. Radkov. V této vsi bylo 17 sedláků, 12 podsedníků a 10 domkařů. Každý sedlák robotoval týdně 3 dni dvojsprežím a od Jana do Václava po 14 týdnů jeden den pěše, t. j. 2652 dní roboty potahem a 238 pěší. Tři podsedníci povinni byli týdně po dvou a půl dnech pěše (390 dní), 6 domkařů ročně po 26 a 4 po 13 dnech pěší robotou, t. j. 208 dní. Zákupní rychtář radkovský povinen byl svolávat na robotu, vybírat dávky panské a panské pivo čepovati.

17. Radkova Lhota. Tam byli čtyři čtvrtníci, z nichž každý robotoval týdně po 2 dni pěšky, t. j. 624 dni ročně. Dva podsedníci robotovali týdně po dvou a půl dnech, t. j. 260 dní pěše a 3 domkaři ročně po 26 dnech t. j. 78 dní. Jeden domkař robotoval ročně pěše 13 dní.

18. Rusava. Tato byla vsí dominikální. Celolanníci — bylo jich 7, — povinni byli každý 12 dní čtyřsprežím a 12 dní robotou pěší, t. j. 84 dní tažnou a 84 dní robotou pěší. Kdykoli toho bylo třeba, musili nadháněti a to každý až 16 dní ročně (Všichni 112 dní ročně.) Jeden tříčtvrtní sedlák povinen byl 9 dní čtyřsprežím a 9 dní pěší robotou, pak 12 dní nadháněl. 54 pololanníci robotovali každý šest dní čtyřsprežím a šest dní pěšky, k tomu 8 dní nadháněli (324 dní tažné a 324 dní pěší roboty, 432 dní nadhánky). Třináct čtvrtníků robotovalo 3 dni čtyřsprežím a tři dni pěšky, nadháněli 4 dni. (39 dní tažné a 39 dní pěší roboty a 52 dní nadhánky.) 24 domkaři robotovali ročně po 19 dnech, 41 domkař po 16 dnech, t. j. 1094 dní pěší roboty. Tažná robota děla se voly. Za osečení louky panské na Jančích dostala obec na občerstvení nou 2 sudy piva. Veškeré roboty panské v Rusavě bylo tedy 456 dní čtyřsprežím a 2158 pěší.

19. Rychlov. V osadě této bylo 8 sedláků, 5 podsedníků a 23 domkaři. Sedláci robotovali týdně po tři dni dvojsprežím, t. j. 1248 dní a od Jana do Václava konal po 14 týdnů den roboty pěší. Podsedníci robotovali týdně po 2 a půl dni, t. j. 650 dní, deset domkařů po 26 a 11 po 13 dnech, celkem 403 dni roboty pěší. Dva domkaři pracovali na chmelnici v Prusinovicích (24), honili (16), stříhali ovce (4) a žali 6 dní. Zákupní rychtář, dvojsprežní sedlák svolával na robotu, vybíral panské dávky a ročně čtyřmi dvojsprežními vozy dovážel vrchnosti víno. Zákupní šenkýř (čís. 9.) šenkoval panské pivo a povinen byl ročně 24 zl. robotní činže. Veškeré povinnosti robotní ve vsi té bylo 1264 dní tažné, 1215 pěší.

20. Slavkov. Ve Slavkově bylo 9 sedláků, 10 podsedníků a 16 domkařů. Jeden sedlák robotoval týdně dvěma koni třikrát a od Jana do Václava konal týdně den roboty pěší. (156 taž., 14 pěší).

Osm sedláků robotovalo týdně jednosprežím 3 dni (1248 dni), sedm podsedníků týdně po 2 a půl dni, jeden po dvou, dva po 1 a půl dni. Deset domkařů robotovalo ročně po 26, tři po 13 a tři tak jako chvalkovští. Celkem ročně 1248 dní roboty jednosprežní, 156 dvousprežní a 1558 pěši.

21. Sovadina. V této osadě byli dva sedláci, 7 podsedníků a 18 domkařů. Sedláci robotovali týdně každý tři dni dvousprežím, od Jana do Václava jeden den pěšky. (312 taž. a 28 pěše.) Jeden podsedník robotoval týdně 2 dni, šest podsedníků 2 a půl dne pěše. Sedm domkařů robotovalo ročně 26 dní a 11 domkařů 13 dní pěše. Zákupní rychtář svadinský má tutéž povinnost jako blazický. Svobodný sedlák, Šimon Hradil z čísla 1. vykoupil se z roboty za 350 zl., avšak povinen byl 15 zl. robotní činže položití a odvéztí 10 fur zemáků z Bystrice do obory. Celková povinnost byla v obci této 338 dní tažné a 1289 pěší roboty.

22. Šišma. Zde bylo 8 sedláků, 5 podsedníků a 19 domkařů. Sedláci povinni byli 3 dni v týdnu dvojsprežím, od Jana do Václava den pěší robotou (1248 taž., 112 pěši.) Pět podsedníků každý týdně 1 a půl dne pěší roboty, 6 domkařů 26 dní, 15 domk. 13 dní ročně pěší roboty. Čtyři domkaři pracovali na chmelnici v Prusinovicích (48), honili (32), ovce stříhali (8) a žali 12 dní. Dědičný rychtář, dvojsprežní sedlák, svolával na robotu, vybíral a odváděl panské dávky, roboty byl prost. V Šišmě byl nákupní dovažeč piva, platil 5 zl. robotní činže. Roboty nekonal. Celkové povinnosti bylo v Šišmě 1248 roboty tažné a 953 pěši.

23. Žákovice. Zde bylo 16 sedláků, 6 podsedníků a 24 domkaři. Sedláci povinni byli 3 dni týdně dvojsprežím a od Jana do Václava jeden den týdně roboty pěší (2496 taž. a 224 pěši). Šest podsedníků konalo týdně dva dni roboty pěší (624 dni), 14 domkařů ročně 26 dní, 10 ročně 1 3denní pěší roboty. Zákupní rychtář, dvojsprežní sedlák, svolával na robotu, vybíral panské dávky a čtyřmi dvojsprežními furami dojížděl do ciziny na víno. Jinak byl roboty prost. Veškeré povinnosti v Žákovici bylo 2512 dní tažní a 1342 dni roboty pěší.

Ant. Svěrák, Kelč:

O Fryčajkách.

Hned od počátku mého příchodu do Kelče před 46 lety zajímala mne otázka, jaký jest původ tak zvaných Fryčajek. Je to role ve výměře téměř 13 měřic. o jejíž výnos se dělí 27 podílníků.

V ústním podání udržuje se pověst, že tuto roli daroval rolníkům kněz a spisovatel Tomáš Fryčaj, narozený v Kelči r. 1759.

Zprávě této jsem z různých důvodů plně nedůvěřoval, ale neměl jsem protidůvodů, až minulého roku dostalo se mi do rukou několik listin, z kterých dá se původ Fryčajek aspoň v hlavních rysech odvoditi.

První listina jest protokol, jenž zní:
Čís. protokolu 418.
vločky 739.

1801., 1802. Nové město.
Staré město 713.

Katastrální obec Kelč.
Nové a Staré Město.

Protokol,
sepsaný dne 22. listopadu 1884 za příčinou místního vyhledávání, ediktem c. k. okresního soudu v Hranicích ze dne 6. listopadu 1884 čís. 11.007 ustanoveného ku zakládání nových pozemkových knih pro místní obec Kelč.

Přítomni:

c. k. okresní soudní Dr. Franz Kraus,
přísežný zapisovatel Wilhelm Lovak,
důvěrníci a zároveň soudní znalci:
Mikolášek Franz,
Strnadel Tomáš.

podílník Haša Tomáš co správce jmění keleckých rolníků.

Podle § 10. nařízení vykonávajícího ze dne 10. července 1874 byla tato držečnost na jméno: Kelečtí občané v katastru zapsána, dle přípravných zápisů I. II., strana 145. a dle kopie mapy jemu k nahlédnutí předložené parcela za parcelou oznámena. Na to se prohlašuje:

Správnost a úplnost poukázaného majetku se uznává.
Práva a břemena neohlašuje.

Tyto parcele tvoří až posud zvláštní knihovní těleso. Tyto polnosti stojí od nepamětných časů v nerušeném držení a užívání počasných majetníků následujících selských usedlostí města Kelče totiž:

Číslo 7., 13., 30., 37., 46., 52., 53., 60., 71., 109., 114., 177., 178., 184., 186., 195., 196., 199., 203., 229., 237., 238., 246., 248., 250., 254., 68.

Toto vlastnictví užívají majetníci jmenovaných čísel rovným dílem tím způsobem, že se čistý výnos z nich mezi nimi rozdělí. Žádám co správce toho jmění, aby se v nové 9. knize na zvláštní vložku do vlastnictví majetníků udaných čísel základem dodržení let právních připsalo a aby se dále při každé usedlosti v archu držečnosti poznačilo, že s tou usedlostí 27. díl majetku těchto polností spojen jest.

Skončeno a podepsáno:

Kraus m. p.
Lowak m. p.

Haša Tomáš m. p.
Strnadel m. p.
Frant. Mikolášek m. p.

Poznámka: Výměra pozemku parcela	1801	4 a 46 m
" " "	1802	32 a 95 m
" " "	713	2 ha 9 a 76 m
		2 ha 47 a 17 m
		t. j. 13 měřic bez 2.04 m.

Jak došlo k Fryčajkám.

Počátkem 18. století uvalila vrchnost na Kelč nebyvalé břemeno, že totiž město mělo poskytovat vrchnosti ročně 44 čtyřspřežných potravních fůr a 44 pěších robot do Kroměříže nebo do Olomouce.

Obec samozřejmě se bránila poukazujíc na své starodávné výsady, v nichž o něčem podobném není zmínky, ale marně. Byly z toho dlouhé tahanice a věc dostala se až před guberniální soud v Brně, ale i ten dal za pravdu vrchnosti dne 10. dubna 1756. Středověké pěstní právo zvítězilo.

Z listiny ze dne 1. března 1775 se dovídáme, že tyto roboty obstarávalo prvotně 28 rolníků, tedy právě tolik, kolik bylo tehdy hruboměšťanů čili domovních čísel na náměstí; i se zámkem bylo a je dosud 32 čísel; odpadá zámek, radnice a 2 domy při bývalé vrchní bráně, kde se vybíralo panské mýto; z těch domů se jistě nerobotovalo, takže zbylo na robotu 28 čísel.

Je tedy více než pravděpodobno, že ono břemeno doléhalo jen na bedra hruboměšťanů asi proto, že měly na druhé straně jisté výhody, na př. pivovar. A poněvadž neměli všichni koní, neboť to byli většinou řemeslníci, nebo měli jen kravské potahy, nezbyvalo ostatním jiného než na robotu si najímati. Z čísel, které berou dosud výtěžek z Fryčajek, jsou dnes jen dvě na náměstí (čís. 7. a 10.), dříve bývala tři (čís. 30.). Tam tedy byli koně a hospodáři mohli si robotu odbyti, ostatní museli si najímati rolníky na předměstí, kteří se na to dáti chtěli. Poněvadž pak roboty byly pravidelné, věc se postupem času ustálila a roboty zůstala na určitých číslech.

Dá se s určitostí předpokládati, že sedláci darmo za rolníky nerobotili, že byli nějak odškodňováni, ale během času se na odměnu asi zapomnělo.

Jest přirozeno, že robotníci dbali toho, aby nikdo ze své povinnosti se nevymykal, neboť by tak ostatním roboty přibýlo. A našel se jeden takový měšťan. Jmenoval se Karel Tomáš Schön, byl několikrát purkmistrem mladším i starším, tedy jistě bystrá hlava. Patřil mu dům čís. 23.

R. 1748 učinil frajmark čili záměnu za dům čís. 6. Tento dům má zvláštní osudy a děje se o něm zmínka již r. 1429 (viz Časopis Matice moravské z r. 1912 i obecní kroniku). Patřival zdejšímu faráři a kdo v tom domě býval, byl svobodný jako farář sám, tedy prost veškerých břemen.

To asi věděl Schön a proto, když se do nového domu nastěhoval, neměl se nikterak k tomu, aby buď sám nebo s pomocí najatého sedláka robotu odbyval. Když však k jeho domu přibýlo kus role — U buků —, tlačili na něho rolníci, aby konal svou povinnost jako ostatní. Z toho vznikl spor, který se vlekl přes 15 let.

Dle dobrozdání městské rady ze dne 30. května 1760, kteráž se opírala o neznámé dnes usnešení této korporace ze dne 8. února 1707 k o u p i l prý Tomáš Schön zmíněnou roli — U buků — i s břemenem, že bude jako ostatní rolníci obstarávat fúry pro panství, a vrchnost také v tom smyslu rozhodla r. 1773, ač při-

pouští, že věc není právnicky úplně jasna a musí se vyčkati rozhodnutí vyšší instance. A spor trval dále.

R. 1769 se Schön přiznal na dům číslo 11. a téhož roku pustil dům čís. 6. manželé své dcery z prvního manželství řečníkovi Janu Fryčajovi.

V kupu o tento dům mimo jiné se praví: Co se dotýče pak role — U buků — nad stavem komárovským ležící, na kteroužto obligáti viktuálních fůr natahovati se chtějí, — poněvadž ten proces až dosavad v nejmilostivějším rozsudku p. t. knížete pána stojí, — držitel nynější, jak milostivá resoluce vypadne, dle toho řídit se bude.

Nastoupil tedy nový majitel Jan Fryčaj, ale spor pokračoval dále a r. 1775 odvolávají se zase rolníci, tentokrát ke krajskému soudu; v podání svém však již netvrdí, že Schön roli koupil, nýbrž že mu byla přidělena, on jí však přijmouti nechtěl.

Fryčaj nějaký čas roli obdělával, ale nerobotoval a r. 1774 nechal vše ležeti ladem.

Vrchnost naléhala na obě strany (Fryčaje a rolníky), aby se smířili a vyvarovali se zbytečných procesů a mřhání peněz. Vrchnostenský vrchní úředník docela navrhl krajskému soudu, aby od straně byl tehdejší městský písař, jenž prý stále strany do sporů štvě (bylo mu asi známo privilegium s domem čís. 6. související).

Strany uposlechly. Fryčaj o roli valně nestál, vzdal se jí ve prospěch ostatních, aby za něj robotu vykonávali a od té doby zbývajících 27 rolníků dělí se o výtěžek.

Nebyl to tedy, jak se všeobecně myslí, kněz Tomáš Fryčaj, jenž zmíněnou roli rolníkům daroval, nýbrž otec jeho Jan Fryčaj a ten jí jen tak beze všeho nedaroval, nýbrž se jí vzdal za náhradu, aby nemusel robotovat, neboť jen za tím účelem byla počátkem 18. století purkmistry a radou k tomuto číslu přidělena. Tomášovi bylo ten čas sotva 17 let, nemohl tedy ještě dělat presenty.

Zbývá ještě rozřešiti otázku, komu vlastně zmíněný pozemek zvaný dříve — U buků — nyní — Fryčajky — původně patřil. Že byl purkmistry a radou k čís. 6. přidělen, jest jisto, že té doby byl to pozemek obecní; ale jak k němu obec přišla?

A tu si vzpomínám, co je psáno v závěti biskupa Bruna z roku 1267: ... Nařizujeme, aby byly obnoveny a postaveny tři včelíny: jeden ve Svitavách, jeden v Kelči a jeden v Mohelnici a, aby jak včelíny tak i včely v lesích na těchto místech byly pod péčí a dozorem kanovníka olomouckého, který svým časem tam bude .... Chceme taktéž, aby zmíněný kanovník za svou práci měl dva lány s platy a desátky ....

Nejsou snad Fryčajky zbytkem oněch dvou lánů, o nichž nevíme, co se s nimi v následujících stoletích stalo? Možné to je. Listinou z r. 1429 (viz Časopis mat. mor. 1912) jest prokázáno, že fara kelecká byla údělem kanovníků olomouckých, t. j. faráři keleckí byli zároveň kanovníky a jako takoví brali jistě také užítky ze zmíněných dvou lánů. A skutečně dle téže listiny poznáváme, že před dobou husitskou měla fara tolik pozemků jako nějaké zemanství. —

Čteme dále v oné listině, že biskup Petr daroval faráři keleckému dům v městě, proti čemuž se měšťané bránili nejen proto, že ten, kdo v domě býval, byl svobodný jako farář sám, ale i proto, že takový byl vlastně špiclem faráře a biskupa, jak listina sama dosvědčuje. Aby si je usmířil, odtrhl biskup, maje k tomu jako patron tu moc, od bohaté fary kus role a daroval ji měšťanům.

Že tato role — U buků — (Fryčajky) byla původně majetkem farským, tomu částečně nasvědčuje i okolnost, že leží v samém sousedství farského luhu.

Tak tedy po mém soudu přišli měšťané k roli — U buků. A teď přišla na ně roboty. 27 měšťanů buďto přímo robotovalo, anebo najalo si a nějakým způsobem odškodnilo předměstské sedláky, aby za ně robotu vykonávali. Dům čís. 6. jako majetek farský byl roboty prost; když však přešel do rukou světských, jest na snadě, že ostatní měšťané či jejich zástupci naléhali na to, aby i nový majitel buď sám nebo najatým sedlákem robotu vykonával. Aby ho odškodnili, přidělili mu obecní roli a třeba že se tomu bránil, nutili ho i soudně, aby taktéž robotoval, čemuž se vyhnul přepustiv roli ostatním sedlákům.

Když r. 1848 roboty byly zrušeny, přestali sedláci přirozeně robotovat, ale roli si ponechali v užívání, jak o tom svědčí vpředu uvedený protokol, ač právem měla role připadnouti zpět měšťanům. Tuto právní chybu lze vysvětliti jedině tím, že se dávno zapomnělo, z jakých příčin byla rolníkům v užívání dána.

Ze všeho vysvitá, že historie Fryčajek je hodně stará a pořádně zamodřchaná.

Florian Zapletal, Praha:

První brána zámku v Dřevohosticích.

Řehoř Volný uvádí před sto lety (r. 1835) ve své světské topografii Moravy, že v Dřevohosticích je dvoupatrový zámek s vysokou věží, že zámek je vystavěn ve slohu 16. věku a že je obehnan hradbou neboli zdí (Vormauer), čtyřmi baštami a příkopem.

Od té doby se vzhled zámku poněkud změnil. Od r. 1920 je v něm umístěna měšťanská škola, pro kterou byl zámek pečlivě opraven.

Je to dvoupatrová renesanční stavba z druhé poloviny 16. století o čtvercovém půdorysu s vnitřním dvorem, vyzdobeným na třech stranách roztomilými arkádami a na čtvrté, jižní straně, vysokou věží s kamenným ochozem.

Ale mohutná zeď (Vormauer), o které se zmiňuje Volný roku 1835, a která ještě tehdy obepínala v podobě majestátního čtverce celý zámek, zachovala se pouze na jižní straně.

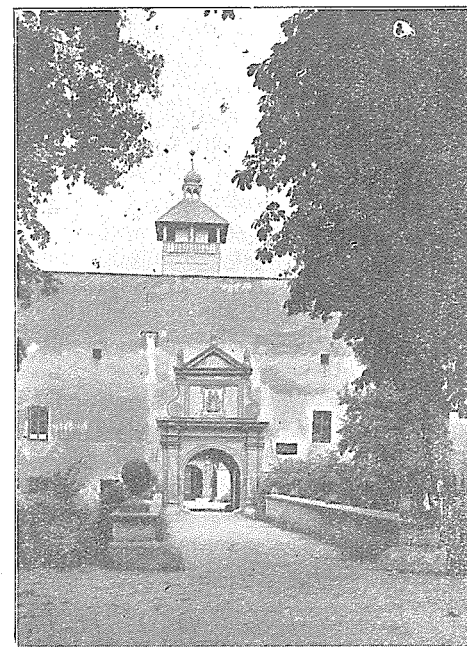
Ze čtyř okrouhlých bašt, které stály na vnějších rozích vysoké zdi, zůstaly jen dvě.

Bývalý vodní příkop na vnější straně zdi a bašt, naplněný dosud vodou, byl značně zúžen.

Přes to je dřevohostický vodní zámek v půdorysu i ve výstavbě vzácnou ukázkou stavitelského umění na Moravě v době renesance a baroku.

V tomto článku nás zajímá první brána dřevohostického zámku, zvláště doba jejího vzniku.

Ze stromořadí, táhnoucího se dnes kolem zámeckého celku, dostaneme se na jižní straně (od městečka) přes bývalý široký, nyní zúžený vodní příkop s tekoucí vodou po mostě, vroubeném po obou stranách nízkou zídkou s kamennými okrasnými koulemi, k první zámecké bráně, která svými rozměry, svým architektonickým členěním a svým zapuštěním do mohutné zdi budí pozornost a úctu.

První brána dřevohostického zámku. (Foto Flor. Zapletal r. 1928).

Do brány je dovedně vkomponován erb, který po bedlivém rozboru poví nám více o minulosti zámku, než se zdá na první pohled.

Připomínám hned, že obdobný kamenný znak je zapuštěn dosud v Choryni u Valašského Meziříčí do stěny bývalého panského pivovaru, obrácené ku kostelu, jak jsem zjistil v létě 1932 (erb vyobrazen ve Valašskomeziříčském okresu Vlastivědy moravské str. 371).

Znak má štít čtvercový, v prvním a čtvrtém poli stojícího dvou-

ocasého korunovaného lva se železnou kolmou tyčí v předních tlapách, ve druhém a ve třetím poli příkré skály ve dvou řadách nad sebou, uprostřed malý štít a v něm vodorovné břevno. Helmice s korunami jsou dvě, levou zdobí v klenotu dvě rozevřená křídla, pravou kráší poloviční stojící dvouocasý korunovaný lev s kolmou tyčí v předních tlapách.

Byl to od 8. ledna r. 1646 erb doktora juris Jana Kaltschmidta rytíře z Eisenbergu, který byl kancléřem umění milovného olomouckého biskupa arciknížete Leopolda Viléma, uplatnil se v jeho službách jako výborný politik a obratný diplomat a byl za to od biskupa odměněn statky. Na Moravě držel od r. 1653 Choryni a Loučku u Valašského Meziříčí. Dne 28. prosince r. 1649 koupil Dřevohostice. Dne 27. listopadu r. 1659 byl povýšen do panského stavu. Zemřel r. 1662.

Jeho erb na první bráně zámku v Dřevohosticích vznikl tedy v letech 1649 až 1662. Ale touto dobou je také datována brána, do které je erb organicky včleněn. A z té doby pochází i vysoká zeď a čtyři (dnes už jen dvě) okrouhlé nárožní bašty kolem vlastního renesančního zámku, jakož i široký vodní příkop, napájený vodou Bystřičky, a valy pokryté dnes hustým stromořadím.

Kaltschmidt koupil Dřevohostice na sklonku třicetileté války, která neušetrila ani tamního zámku. Roku 1643 bylo prohlášeno dřevohostické panství úředně za »dokonce zkažené«. A ještě roku 1667 byl v Dřevohosticích 41 pustý dům jako památka na třicetiletou válku. Nový majitel Jan Kaltschmidt zámek nejen opravil, nýbrž také po hrozných zkušenostech právě skončené války rádne opevnil.

Že Kaltschmidt se staral i o vnitřní výpravu zámku, o tom svědčí v brněnském umělecko-průmyslovém muzeu fayencový kachel z kamen dřevohostického zámku s Kaltschmidtovým znakem. Po obou stranách koruny jsou písmena I K V E (Johann Kaltschmidt von Eisenberg). Nahoře drží poloviční anděl štít s písmeny W C.

Dobou svého vzniku v letech 1649 až 1662 i svými formami patří tedy první brána dřevohostického zámku do raného baroku na Moravě.

Skládá se ze tří částí. V přízemí je půlkruhový profilovaný otvor, orámovaný po stranách kolmými pilastry, nahoře vodorovným architrávem, vlysem a římsou. V prvním patru, zdobeném po stranách dvěma volutami, je umístěn v bohatém rámování honosně provedený erb Jana Kaltschmidta z Eisenbergu. Celou kompozici brány uzavírá trojúhelníkový štít, zdobený na obou rozích i ve vrcholu barokovými pinakly.

Z pozdější doby je osm kamenných barokových koulí s podstavci (pinaklů) na obou nízkých, slohově upravených zídkách, které vroubí cestu ze stromořadí přes bývalý vodní příkop k první zámecké bráně.

Karel Horák, Zámrsky:

Závěť zámrského fojta.

Vesnice Zámrsky leží při samé hranici okresu valašskomeziříčského. V katastru této vesnice leží i dvůr Kamenec, jehož pánu byli občané zámrsťi povinni robotou.

Dědičným rychtářem roku 1.754 byl Václav Zámrský, po svém otci rovněž téhož jména, a to od roku 1.713. Mezi oběma uzavřen byl dobrovolný a dokonalý kup, jehož znění následuje:

Kterak jsouce já již věkem sešlý, prodávám a pouštím mé fojstství, které mám náležitě zaplacené, mému synu Václavovi za sumu 350 zlatých moravských, na kteroužto sumu jedno sto zlatých závadku mně již náležitě vložil.

Vejminek sobě do mé smrti tento činím: v rolích v »Jablunkách« jménem jednu čtvrt na 3 a půl měrice, v »Důlku« na 3 a půl měrice, v Třetím poli« a »na Náměřku« na 2 a půl měrice, iten u Stražiska louku a zadní zahrady půl. Kdyby mne pak Pán Bůh z tohoto světa dříve než moji manželku povolati ráčil, tehdy po mně pozůstalá manželka má vejminku do jednoho každého nadepsaného pole toliko na jednu měřici do své smrti užívat a od držitele fojství jí se beze vsí odpornosti přiti má. Item v poli má také louky na jednu fůru sena míti. Než však kdyby se po mně znovu prodvala, všechnen ten vejminek propadnouti má.

Stalo se L. P. 1713 dne 24. aprilis a činil tento zápis u přítomnosti pana Martina Indrucha, měštěnáina města Kelče, a Matěje Indrucha, souseda kladrubského. Mému synovi při fojství ještě tento přídavek činím: koně tři, totiž náručního, podsedního a opratního, kobyly čtvrtou pro obdělávání vejminku do smrti mej; item vůz kutej, 4 brány, pluh ze železí, policu pro náčiní; jedna truhla sypací v síni má mně jakožto otci zůstati; řetaze, nebozize a sekery ano i co jiného náčiní hospodářského je, všechno při fojství nechávám, ano i kotel železný v kamnech; konečně co hlinou zamazáno a hřebíkem přibito, tím já ani žádnéj jinej hejbaty nemá. Tento kup, poněvadž obě strany s tím vším, jak teď postaveno jest, spokojeni jsou, ode mne se za pořádný uznává a ratifikuje.

Na zámku kelečském 21. septembris 1717.

Wentzel Schindelek.

F. N.:

Zajímavé památky z Předmostí a Čekyně.

Předmostí je známo učencům po celém světě. Málo bude muzejních sbírek předpotopních zvířat, aby tam nebyly mamutí kosti z Předmostí. Ale také ze středověku zachovala se v Předmostí pěkná památka. Za hlavním oltářem farního kostela zvenčí je pěkný náhrobní kámen Kateřiny z Vrchlaví. Na renesančním štítě

vidíme jako znak psi hlavu s obojkem na krku, v klenotu je také taková psi hlava. Pod štítem je nápis:

Leta 1526 v úterý po svatém Bartoloměji umřela jest urozená paní Kateřina, manželka pana Kunše z Vrchlábí a na Načekini a tuto pochována.

Náhrobní kámen je velmi pěkná práce kamenická, také písmo je ozdobné, zvláště písmeno N— (Načekini). Je to patrně práce italského kameníka, z pískovce, okolo znaku se vinou fafrnochy a celý štít s klenotem a nápisem je vrouben renesančním pozadím. Nahoře i z boků je ohraničena střední část pomníku renesanční architekturou, pro tu dobu (rok 1526) jistě velmi vzácnou. Že kameník byl cizozemec, ukazuje v nápisu chybné místo . . . z Vrchlábí a na Načekini«, patrně nerozuměl tomu, co tesal. Mimo to dokazuje náhrobek, že předmostský kostel byl jiného slohu než nynější, který byl podle letopočtu nad hlavním vchodem vystavěn r. 1772. Byl asi gotický, když stál již r. 1526. V tu dobu patřila asi Čekyň do kostela do Předmostí, v pozdější době patřila až do roku 1806 do Kokor, poté zas do Předmostí.

V museu na zámku v Přerově je mezi jinými kameny svorník z gotické klenby ozdobený znakem pánů z Vrchlábí. Na štítě renesančním je znak psi hlava s obojkem, v klenotu také. Na kulaté obrubě kolem znaku je nápis »Kunesch Wrchlábě 1435.« Svorník pochází ze zámku v Čekyni, kámen ležel až do nedávné opravy zámku ve sklepě. Ukazuje, že zámek stál již za doby gotické, než nabyl nynější podoby renesanční. Je však rok na svorníku správný? Máme vážné námitky proti r. 1435 a tvrdíme, že kameník se zmýlil o 100 let a že tam měl vytesati 1535. Neboť páni z Vrchlábí přišli z Čech na Moravu teprve asi 1475, drželi Čekyň do r. 1581, Kurovice v XVI. století (psali se Kurovští z Vrchlábí, jejich znaky viděti dosud v kurovském zámku) a Kvasice ještě r. 1577. R. 1435 drželi Čekyň Mukařové z Kokor. Patrně byl Kuneš z Vrchlábí, uvedený na svorníku, manželem paní Kateřiny, pochované roku 1526 v Předmostí a nemohl žít již r. 1435. Také oba štíty s erby vrchlabskými v museu v Přerově i na náhrobku v Předmostí jsou z téže doby, oba renesanční, tedy až ze XVI. století. Letopočet 1435 na svorníku v přerovském museu nedá se jinak vysvětliti než chybou o 100 let do zadu.

Drobné zprávy.

Spisovatel Čeněk Kramoliš, býv. okresní školní inspektor a ředitel měšť. šk. v. v. v Hranicích, dožívá se 7. prosince 70 let. Narodil se 7. prosince 1862 v Rožnově pod Radhoštěm. Širší veřejnosti je znám Čeněk Kramoliš jako spisovatel, jehož jméno má dobrý zvuk v četné obci čtenářů. Je také velmi pilným přispivatelem naší Záhorské kroniky. Ve XII. ročníku (1929-30) Záhorské kro-

niky, na obálce 3. a 4. čísla uveřejněn byl seznam jeho 28 knih, k nimž přibily další: Šli bez župice. Bibliofilské vydání. (Rozebráno.) — Na tvrdé roli. 1930. Román z učitelského života. — Ročenka města Rožnova p. R. a osad v okrese. 1931. — Za bouře a blesku. (Hranická poprava.) Díl I. a II. 1931. Dějepisný obraz z počátku 30leté války. — Nejnovější jeho práce je výstižný obraz ze života valašského lidu: Život na horách. 1932. — Dosud vyšlo 33 jeho knih. — K tisku má připraveno několik historických románů. (»Vězením a vyhnanstvím«, »Přelom« a j.) — Dr. Ota Dubský píše o něm: »Kramoliš nepotřebuje zvláštního doporučení. Promlouvá sám tak mile ze srdce k srdcím, že si ho čtenář okamžitě zamiluje, jakmile rozevře stránky jeho knihy. Pojí se důstojně k úctyhodné skupině soudobých spisovatelů, jimž tane na mysli blaho a štěstí lidu, z něhož vyšli, a jichž si lid po zásluze cení jako svých heroldů.« — Některá díla Kramolišova byla odměněna cenami. Že jeho knihy jsou hojně čteny, dokazuje to, že některé jeho knihy jsou úplně rozebrány. — Přejeme ze srdce panu inspektorovi Kramolišovi pevného zdraví a těšíme se na další jeho knihy.

F. N.:

Příjem do obce.

Než byl za starší doby někdo přijat za plnoprávného občana, bylo třeba, aby byl napřed přijat za souseda. Dělo se to za jakýchsi slavnostních formalit a nestalo se to zadarmo. Nový soused měl za povinnost počastovati ostatní sousedy. V pamětní knize obce Vinar je z roku 1850 zápis o příjmu do obce. Uvádíme jej do slova; je viděti, že sousedské právo nebylo dáváno jen tak zhoľa zadarmo. Stojí tam:

My přijímáme souseda mezi všechny, aby on byl mezi námi jako náš soused a aby přišel mezi nás a býval s námi, my ho přijímáme s radostí, ale on než mezi nás vkročí, tak jest nám povinen 2 vědra piva a 3 mázy kořalky a 22 funtů masa a 2 kopy tvarůžků a 2 pecny chleba. A dá-li nový hospodář výměníkovi vrtlovou roli za výměnu, ať dá výměník do obce vědro piva. Nedá-li, ať dá hospodář to vědro. Posléze má dáti 2 funty tabáku.

A tak ho přijímáme jako nejmladšího souseda, on jest povinen nám jako nejmladší rozkazovati! (snad nás poslouchati) dotud, až by zase některý po něm se dostal za souseda. A za čepicu jest úřadu povinen dáti 1 zl.

Za čepici snad zaplatil, aby mohl míti v sezení sousedů čepici na hlavě jako ostatní.

F. N.:

Proč byl zrušen jezuitský rád r. 1773?

Můj otec, narozený r. 1813 v Raketnici u Přerova, potom familiant z Vinar, vypravoval takto, proč byli zrušeni »jezoviti«.

Když císař Josef jezdil po Moravě, přijel taky na Hradisko u Olomouce a prohlížel si »jezovický« zámek. Zámek byl nádherně vypravený a nad branou měl nápis zlatými písmeny: My žijeme bez starosti.« Ten nápis mu vrtal hlavou. Pověděl si: »Jsem přece císař a mám své starosti a někdy ne málo a tady ti žijí bez starosti?« Vešel tedy do zámku (kláštera), přesvědčil se, že tam neměli nic na práci a dobře se měli a tak je všechny vyhnal.

Roketnice náležela od r. 1663 do r. 1773 koleji jezuitské v Olomouci, Vinary od r. 1668. Klášter na Hradisku nepatřil jezuitům, nýbrž opatství premonstrátskému, byl zabrán státem za císaře Josefa. Je zajímavé, že za nějakých 50 let vyšlo lidem z paměti, komu klášter na Hradisku náležel.

Do Hranic. V prvním čísle Záhorské kroniky letošního ročníku na str. 22. je vyobrazen pěkný portál Čaputova domu v Hranicích proti radnici. Dne 8. září 1932 jsem s překvapením zpozoroval, že oboje boční kamenné veřeje (futra) u domovních vrat jsou nedávno porouchány. Oboje veřeje jsou rozštípeny nějakým nárazem do vrat, snad autem. Portál přečkal 350 let, pochází z r. 1583, přečkal válečné doby, doby úpadku smyslu pro umění a starožitnosti a byl rozbit v době, kdy máme státní dozor nad udržováním památek. Doufáme, že stavební úřad města Hranic se postará, aby tato pěkná památka byla co nejdříve zabezpečena před další zkázou.

F. N.

Hranická obecní lázeň a Teplice. »Letha 1614 s povolením obce od ouřadu Sixtovi Lazebníkovi byla prodána, který potom z ní zběhl, na vojnu se dal a zle se tam zachoval. Z té Lázně obec panského platu, k tomu i z Teplice, stálého každý rok po 5 F spravovatí povinni jsou. Letha 1624 v nepokoje zpuskla, až potom i k zboření přišla a pustá zůstává. Pamět: Panva, když Lázeň pustá stála a a žádného v ní nebylo, tehdy z ní vzata jest na rathauz, i kotel z Teplice též na rathauz vzat byl. Potomně pak pro veliký nedostatek obecní, když nebylo čím lidu vojenskému platiti a se ranžirovati, jest ta panva od ouřadu s povolením obce prodána, kotel z Teplice vzatý zůstává na rathauze.« (A. f. 57.) Hraničtí bez barvíře dlouho nezůstali. Již 1629 se tu zakupuje Eliáš Lazebník, který se připomíná ještě 1640.

Boh. Indra.

Miloškovy popěvky od Karla Konvalinky, pro dětský hlas a klavír. Op. 19. Vydavat. odbor. ústřed. sp. uč. jedn. v Brně, Dvořákova. 1932 - Cena Kč 10.—, 15 pěkných písniček možno využití jednak ve škole, jednak na dětských besídkách. Doporučuje se k zakoupení do učitel. knihoven. Je to také vhodný dárek k vánocům.

Redakci došlo.

Tvořivá škola, měsíčník věnovaný otázkám praxe školy činné. Ročník VIII. (Řídí VI. Konvička a St. Vrána ve Zlíně.) Ročně 10 čísel. 40 Kč. Expedice: Typia, Brno, Cejl 21. Články a ukázky ze všech oborů nové školské práce. — Zlín, ohnisko reform, ruchu pedagogického, vytváří z »Tvoř. školy« svůj věstník a ref. pedagogickou revui. Doporučujeme vřele všemu učitelstvu a k zakoupení pro učitelské knihovny.

Hodiny slohu pro 3., 4., 5. a 6.—8. školní rok. Dr. Ant. Sturm, Kar. Kalivoda, Frant. Dvořák. Nákladem Ant. Dědourka v Třebchovicích pod Orebem. Vycházejí měsíčně v sešitech po Kč 8.50. — Dílo je zpracováno na podkladě celého roku, jeho přirozeného průběhu a památných dnů. Sloh autorů chce vycházeti z citové a zájmové oblasti dítěte. Dílo bude velmi podrobné a dává učiteli možnost velkých kombinací. Doporučujeme vřele rovněž všemu učitelstvu. — Doposud vyšly dva sešity: Září a Říjen — Listopad (dvojičíslo) — Prosinec.

Kašpárkovy noviny redig. F. Homolka. Je to dětský, veselý časopis a zajímavý. Vychází jako 14denník, předplatné na půl roku 10 Kč. Při hromadném odběru na 10 výtisků 1 výtisk zdarma, pro knihovnu neb některého chudého žáka. Vydává nakladatelství J. Hokr, Praha I., Valentinská 7.

Nejlepším bojem proti otravování mládeže bezcennou četbou je levná hodnotná knížka, dostupná nejširšímu okruhu dětí. Proto uvítá mládež stejně jako učitelstvo Knihovničku mládí, kterou začalo vydávati nakladatelství J. Hokr v Praze.

První svazček přináší ve Venigově vyprávění Cestu pana Haranta. Je pěkně ilustrován, na dobrém papíře, s dobrým tiskem, v dvojbarevné obálce. I další oznámené svazčky slibují nejlepší úroveň sbírky. Ručí za ni ostatně jména spolupracovníků, vynikajících pedagogických pracovníků — dra J. Petruse, insp. F. Flose a prof. V. F. Suka. Cena 1 Kč za svazček o 32 stranách v pěkné úpravě.

Vzorce žádostí školských a učitelských. Vydal Rádce učitelstva, Přerov, Blahoslavova 41. Vychází v 6 sešitech ročně. Sešit 1.—2. Cena 6 Kč.

Lidová píseň ve Slezsku. Napsal Jaroslav Vavřík. Hudební rozprava 1931. Cena 10 Kč. Nákladem Slezská Maticе osvěty lidové se sídlem ve Slezské Ostravě.

Vlastivěda pro 3. školní rok. II. vydání. Napsal a vydal Emil Smrž, Soběslav, Ulice 28. října. Cena 540 Kč. Vyšla již Vlastivěda pro 4. šk. rok, letos autor hodlá vydati Vlastivědu pro 5. školní rok.

Správný život dříve »Zpravodaj z Kézbybyl«. 4 čísla ročně za Kč 2.50. Přílohy: Knihovnička »Jen to nejdůležitější«, Setby a katechismy Volného sdružení Klasů a Převýchova národní. Odpovědný redaktor a vydavatel Dr. Alex Sommer-Batěk, Praha-Liboc 162.

Slezské národní písně, tance a popěvky. Vydal František Myslivec, profesor reál. gymnasia v Opavě. 1930. Tiskem »Slezská Grafia« v Opavě.

Radio-laboratoř KNN. Redakce a administrace v Sadské. Vydávatel a odp. redaktor Rudolf Faulkner. Ročně 20 Kč. Vychází jednou za měsíc.

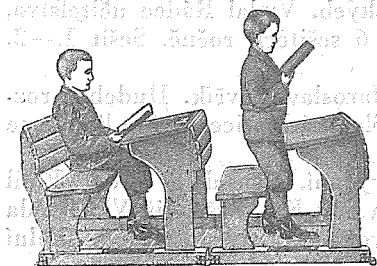
Revue-revui Argus. Revue populárně vědeckých článků ve stručném výtahu. Čtvrtletní předplatné 9 Kč. Vychází měsíčně. Rediguje Ing. Vlad. Vondrák. Redakce a administrace: Smíchov, Smetanova 2.

Sběratel. Orgán všech sběratelů v ČSR. Vychází měsíčně vyjma prázdniny. Předplatné ročně 12 Kč. Redakce a správa listu v České Lípě.

Nádherná novinka, která zapůsobí hlubokým dojmem. Nakladatelství J. Svátek, Praha-Smíchov, Husova 7, překvapilo přátele krás Prahy 12 pohledy na Prahu, provedenými novou technikou reprodukční — fotoplastikou.

Nikdo by nevěřil, jak modročervené obrázky, podíváme-li se na ně brýlemi (beze skla, ze želatiny) promění se jako zázrakem v obrazy s odstupňovanou plastikou, takže každý předmět vyniká jako by stál před divákem. Divák žasne, je unášen krásou obrazů. Nakladatelství Svátkovi přísluší zásluha, že vybral nejkrásnější místa Prahy. Doporučujeme pohlednice každému příteli Prahy, stejně našemu učitelstvu pro žactvo. Pohlednice jsou po Kč 1.70 a brýle za 30 hal. Možno odebrati v seriích po 3 pohledech a 1 kusu brýlí za 5 Kč, poštou Kč 5.50, aneb v celé serii s 12 pohledy a 2 brýlemi za Kč 18.50, poštou Kč 19.50.

Ďáblův dům, nový napínavý detektivní román anglického spisovatele Wiliama le Queux rozmnožuje populární knihovnu Argos na 17 svazků poutavé a hodnotné četby. Vychází v sešitech po Kč 1.90 v nakladatelství Jana Svátka, Praha XVI., Husova 7.

Tabule patent „TALLA“

se výborně osvědčily a jsou do všech nových škol zaváděny a která škola je již má, na základě zkušeností opět jich objednáva. Jsou též napodobovány, avšak na nebezpečí padělatele i školy, neboť jsou patentované pod č. 13.610.

Veškeré školní zařízení

František Talla, Přerov

Kojeňinská (bývalý cukrovar). Prospekty zdarma.